

HOLLERNÉ MECSÉRI ANNAMÁRIA

Lehetőségek és kihívások az 50 éves Smidt Múzeum életében

(2018–2021)

A szombathelyi Smidt Múzeum 2021 októberében ünnepelte fennállásának 50. évfordulóját. 1971. október 1-jén nyílt meg a múzeum, amelyet dr. Smidt Lajos (1903–1975) nyugalmazott kórházigazgató, sebész főorvos alapított, aki Vas megyének és Szombathely városának ajándékozta nagy értékű magángyűjteményét.

A jeles eseményre több rendezvénnyel készültünk. Az évforduló pontos napján, 2021. október 1-jén – amely éppen úgy péntekre esett, mint 50 éve – 17 órákor jubileumi megemlékezést, október 2-án családi napot, majd október 28-án szakmai konferenciát rendeztünk. A programokon különböző szempontok szerint emlékeztünk a múzeum alapítására, alapítójára és az elmúlt 50 év alatti eseményekre, változásokra.

Jelen írásban a múzeum fél évszázados történetének utolsó 4 évét – a múzeum új szárnyának átadása óta eltelt időszakot – veszem górcső alá, amelyben az online térnek is köszönhetően korábban nem látott közelségbe került a látogatókhoz az intézmény, de soha nem tapasztalt kihívásokkal is szembe kellett nézni.

Megújult környezet

A Szombathely, Hollán Ernő utca 2. szám alatti múzeumépület 2017–2018-ban, a Szent Márton Terv keretében, 250.000.000 forintnyi kormányzati támogatásból újult meg. A múzeum modern

épületszárnyal bővült, amelynek földszintjén új fogadótérrel, recepcióval, ruhatárral, múzeumshoppal, vizesblokkal, emeletén pedig közel 100 m²-es időszaki kiállítótérrel gazdagodott. Ezzel az eddiginél jóval nagyobb terület áll rendelkezésre időszaki kiállítások, közművelődési rendezvények és múzeumpedagógiai foglalkozások megtartására. Az új szárnyban liftet is beépítettek, így az épület minden része akadálymentesen megközelíthetővé vált. A felújítás során a régi épületben lévő állandó kiállítás is megújult, és a kiszolgáló helyiségeket is korszerűsítették. A beruházás részeként új múzeumkertet alakítottak ki, és az itt található villamost is felújították.

Az építkezést megelőzően, 2017-ben a Savaria Megyei Hatókörű Városi Múzeum régészei ásátást végeztek a Smidt Múzeum udvarán. A feltárás során nyolc római falszakaszt, késő római vízvezeték szakaszát, valamint ugyanilyen korú kutat is feltártak. A kimarkolt földből római kori rozettás márványt, 1–4. századi érméket, medalliont, kerámiákat, valamint falfestménytöredékeket találtak. Előkerült a középkori várfal építési árka, kevés 15. századi kerámia mellett jelentős és impozáns római kori leletanyaggal.¹ A feltárásokról bemutató film is készült, amelyet az új épületszárny földszintjén a múzeumba érkezők is megtekinthetnek.

¹ *Pap Ildikó Katalin*: Szombathely, Smidt Múzeum bővítése. Jelentés a Smidt Múzeum bővítéséhez kapcsolódó megelőző feltárás és szakfelületek eredményéről. Savaria Múzeum Régészeti Adattár 3894-18.

A Smidt Múzeum épülete napjainkban (Fotó: Szerző, 2018)

Új tér – új időszaki kiállítások

Az intézmény – az épület bővítése és átalakítása miatti mintegy másfél éves zárva tartást követően – 2018. június 30-án, a Múzeumok Éjszakája program keretében nyitotta meg kapuit a nagyközönség előtt. Az új épületrészben megnyílt az ASTRO sorozat „Az idő – »keresve az igazságot«” című időszaki kiállítás. A kiállítás a Smidt Múzeum, valamint az ELTE Gothard Asztrofizikai Observatórium műtárgyai és dokumentumai segítségével mutatta be a csillagászat történetét. A látogatók megismerkedhettek az időmérés eszközeivel, neves csillagászok életével és világképével, valamint a herényi Gothard család csillagászati tevékenységével is. A kiállítás unikális műtárgya Horler Szaniszló egyetemi tanár emlékkönyve volt, amelyben Johannes Kepler német matematikus és csillagász saját kézzel írt bejegyzése is olvasható 1617-ből.

Ez ma Magyarországon az egyetlen Kepler-kézirat.²

A következő évi Múzeumok Éjszakája különösen fontos volt a Savaria Megyei Hatókörű Városi Múzeum életében, hiszen Szombathely városa lett az országos rendezvény központi helyszíne. A 2019. június 22-ei változatos programoknak köszönhetően az esemény rendkívül jó visszhangot keltett a látogatók körében, az országos és a helyi sajtóban. A közmédia az este folyamán a Smidt Múzeumból élőben jelentkeztet be az országos műsorfolyamba. Az országos beharangozóknak és a rendezvény ingyenességének köszönhetően látogatói rekordot sikerült elérnünk, 926-an vettek részt a Smidt Múzeum aznapi programjain.³

2 K. Smidt *Erzsébet*: Ismeretlen Kepler-kézirat. = Vasi Szemle (továbbiakban: VSZ), 1975. 3. sz. 404–409. p.

3 A 2019. évi Múzeumok Éjszakája szombathelyi rendezvényein összesen 5365 fő vett részt.

Ezen a napon nyílt meg a KÉPTÉR tematikus – a lokalitással, a helyi értékek felvolumtatásával, várostörténettel foglalkozó – kiállítássorozat keretében az „Egy szelet Szombathely” című új időszaki kiállítás, amely a szombathelyi kávéházak és cukrászdák világát mutatta be a dualizmus korától a 2. világháborúig (1867–1939). A kiállítás központi elemét Szombathely nagy méretben kinyomtatott, 1904. évi várostérképe jelentette, amelyen bemutattuk, hogy hol működtek egykor vendéglátóipari helyek a városban. A cukrászdák világát a múzeum saját gyűjteményét képező Heinz cukrászda egykori anyagából kialakított enteriőr és a cukrászműhely eszközei idézték meg. A hangulatot egy korabeli kávéházi belső tér megjelenítése tette teljessé. Az esemény rangját emelte, hogy a tárlatot Fekete Péter, az Emberi Erőforrások Minisztériuma kultúráért felelős államtitkára nyitotta meg.

Közművelődési és közönségkapcsolati tevékenység

Az intézmény közművelődési tevékenysége alapvetően a hagyományos nagyrendezvényekre, tematikus tárlatvezetésekre, ismeretterjesztő előadásokra és családi napokra épül. Az elmúlt évek statisztikai adatai azt mutatják, hogy a közművelődési rendezvények napján ugrásszerűen nő az intézmény látogatottsága.

A Smidt Múzeum minden évben csatlakozik az országos, múzeumokat népszerűsítő események – Múzeumok Éjszakája, Kulturális Örökség Napja – programjaihoz. Az állami ünnepek közül hagyományosan március 15-ről emlékezünk meg, mivel az 1848–1849. évi forradalom és szabadságharchoz kapcsolódóan gazdag tárgyi és dokumentációs anyaggal rendelkezik az intézmény.

A múzeumban tematikus előadássorozatok is rendezünk, amelyek az állandó vagy az aktuális időszaki kiállítás tematikájához kapcsolódnak. Az előadásokat a Smidt Múzeum munkatársai, valamint a téma neves helyi, illetve országos szakemberei tartják.

Az időszaki kiállítások mellett egy-egy jelesebb esemény, évforduló alkalmából minitárlatot is készítünk, a bejárat mellett található vitrinekben. Továbbá minden hónapban bemutatjuk egy kiemelt tárlóban a Hónap Műtárgyát. Az erről szóló leírást nemcsak a múzeumban, hanem a Savaria Megyei Hatókörű Városi Múzeum blogján⁴ is közzétesszük.

Emellett minden hónapban – a havi egyszeri ingyenes napon – tematikus tárlatvezetést tartunk. Ezek évi egy-két alkalommal családi délutánra bővülnek ki, ahol különböző zenés és múzeumpedagógiai programokkal várjuk a látogatókat. A rendezvények célja, hogy a családok közös élményt szerezzenek, a múzeum az élményszerű ismeretszerzés színtere legyen, ahol minden korosztály megtalálja az érdeklődésének megfelelő kiállítást és programot.

Múzeumpedagógia

Kiemelten fontos a fiatal generáció megszólítása, bevonása a múzeumba, hogy gyermekkorban megszeressék a múzeumokat, a múzeumba járást, ezáltal felnőttként is visszatérjenek az intézménybe. Ezért a Savaria Megyei Hatókörű Városi Múzeum tagintézményei, így a Smidt Múzeum is nagy figyelmet fordít az évek óta sikeres múzeumpedagógiai foglalkozásokra, amelyek egyrészt az állandó, más-

4 Múzeumi Mozaik – a Savaria Megyei Hatókörű Városi Múzeum blogjának – elérhetősége: <https://savariamuseum.blog.hu/>

Múzeumpedagógiai foglalkozás a Smidt Múzeumban (Fotó: Zsebők Györgyi, 2019)

részt a központi tematikához kapcsolódó időszaki kiállításra épülnek.

Az intézmény múzeumpedagógiai tevékenységét az alábbi tevékenységi formák határozzák meg: múzeumpedagógiai sorozat, egyedi múzeumpedagógiai foglalkozás, projektnapok, szakkörök/tanfolyamok, közművelődési rendezvényekhez kapcsolt foglalkozások, nyári napközis táborok, aktív időskorúak foglalkozásai. A foglalkozásokat általában valamilyen tárgyalkotó munka zárja, amelynek eredményét a gyermekek utána hazavihetik magukkal.

Az időszak egyetlen végig nyitva tartó évében, 2019-ben az állandó és időszaki kiállításainkra épített 117 múzeumpedagógiai foglalkozásunkon 2869 fő vett részt óvodástól középiskolás korosztályig. Ebben az évben a rendezvényeken 1622-en jelentek meg, a látogatók száma pedig összesen 6043 fő volt.

Új utak a járvány idején

A koronavírus világjárvány korábban soha nem látott kihívás elé állította a múzeumot. A korlátozások első időszakában, 2020. március 16. és június 22. között zárva tartott a múzeum a látogatók előtt, de már a március 15-ei családi napot sem rendezhettük meg. A járvány következő hullámai még hosszabb bezárást eredményeztek: 2020. november 11. és 2021. május 17. között – tehát több mint fél évig – ismét zárva volt a Smidt Múzeum.

A lezárás időszakában a kollégák egy része otthonról végezte munkáját, amelyben – látogatók és rendezvények hiányában – még hangsúlyosabbá vált az intézmény gyűjteményi munkája (leltározás, revízió, digitalizálás). Ugyanakkor annak érdekében, hogy a kapcsolattartás folyamatos maradjon az érdeklődőkkel, a zárva tar-

tások időszakában a rendezvényeink, tematikus tárlatvezetéseink átkerültek az online térbe (YouTube, Facebook, Instagram, az intézmény honlapja és blogja). A tárlatvezetések virtuális változatai tudatosan rövidített, 5–8 perces bemutatókból álltak össze. A múzeumpedagógiai foglalkozások helyett rövid ismeretterjesztő kisfilmeket készített a múzeumpedagógusunk a különböző korosztályok számára, sokszor kézműves bemutatóval egybekötve. Közel 20.000-en tekintették meg a szombathelyi villamos történetét bemutató kisfilmeket, de nagy népszerűségnek örvendett a „Séta az ókori Savariában” című, az Iseum Saviariense tagintézmény múzeumpedagógusával közösen készített videó is.

Ez idő alatt elkészült a Smidt Múzeum állandó és időszaki kiállításának háromdimenziós virtuális változata.⁵ Továbbá a múzeum néhány kiemelt műtárgyról háromdimenziós felvételek is készültek, amelyek szintén elérhetőek az intézmény honlapján.⁶

A múzeum látogatói számára 2021. évben létrehoztunk egy applikációt is, amelynek segítségével több mint 100 műtárgyról részletesebb információkat hallgathatnak meg a tárlat megtekintése során.

A múzeum a közösségi színtereken

Az online tér, a webes és mobil eszközök használata nagyon sok pozitív tapasztalattal járt. A SzombathelyPont mobilalkalmazáson hónapról hónapra megtalálhatók programjaink. Törekszünk a közösségi

oldalakon való megjelenésre. Facebook-oldalunk követőinek száma az elmúlt 4 évben megduplázódott, s már több mint 1000 követője van, egyes bejegyzések pedig több ezres eléréseket is produkálnak. Az oldalt az információk megosztására, valamint programjaink népszerűsítésére, hirdetésére használjuk.

2020-ban a Smidt Múzeum is létrehozta saját profilját az Instagramon, ahol már több mint 300 követővel rendelkezik. Népszerűek a „Múzeumi kihívások”, ahol a tagintézmények minden hónapban egy kulcsfogalom mentén mutatnak be egy-egy műtárgyat gyűjteményükből. A Savaria Megyei Hatókörű Városi Múzeum kezdeményezéséhez számos más múzeum is csatlakozott országszerte.

A gyűjtemény gondozása

A múzeum szakmai munkája során kiemelten fontos, hogy a meglévő műtárgyakat pontosan és precízen dokumentáljuk, hogy jól áttekinthető, kereshető, kutatható legyen a gyűjtemény.

A Smidt Múzeum gyűjteménye szerencsére az alapítás óta folyamatosan gyarapszik. Elsősorban ajándékozás útján kerülnek új műtárgyak, iratok, fotók a múzeumba. Sajnálatosan a zsúfolt raktári helyiségek behatárolják a szerzeményezés és gyűjtés volumenét. Az új műtárgyakat, dokumentumokat az előírásoknak megfelelően nyilván tartásba vesszük.

A Smidt Múzeum gyűjteményi anyagát korábban közel 40.000 darabosnak becsülték, de a szisztematikus műtárgyfeldolgozásnak és leltározásnak köszönhetően 2021 végére a nyilvántartott műtárgyak száma meghaladta az 50.000-et. Emellett folyamatosan zajlik a korábban már beletárolt műtárgyak leírásának felülvizsgálata,

5 A Smidt Múzeum 3D séta elérhetősége: http://smidt.savariamuseum.hu/SZOVEG752/3d_seta_Smidt_Muzeum.html

6 A Smidt Múzeum 3D tárgyainak elérhetősége: http://smidt.savariamuseum.hu/Gyujtemenyek_Smidt/smidt3d.html

kiegészítése, a Smidt Múzeum levéltári anyagának rendezése, valamint a múzeum régi és ritka muzeális könyveinek feldolgozása, részletes bibliográfiai leírása.

A revízió során vizsgáljuk az intézmény gyűjteményében fellelhető kulturális javak meglétét és állapotát. A 2018–2024 közötti periódus revíziós tervének megfelelően jelenleg is végezzük a Smidt Múzeum épületében és a Derkovits-ház műtárgyraktárban található összes műtárgy és dokumentum revízióját. Ez azért is fontos, mivel a 2013–2017 közötti ciklusban csak a gyűjtemény kisebb részét ellenőrizték, a legutóbbi szélesebb körű revízió pedig 2003–2005 között történt. A revízióval egybekötve folyamatosan zajlik a raktári rend kialakítása.

A műtárgyvédelem, a műtárgyak állapotának fenntartása lényeges a múzeum jövője szempontjából. A Smidt Múzeum műtárgyainak egy része az elmúlt évtizedekben jelentősen károsodott. Éppen ezért nagy hangsúlyt fektetünk ezeknek a kritikus állapotú műtárgyaknak a megmentésére. A Savaria Megyei Hatóköri Városi Múzeum restaurátorai folyamatosan restaurálják a Smidt Múzeum gyűjteményének időszakos kiállításra szánt, valamint rossz állapotban lévő darabjait.

A múzeum gyűjteményének feldolgozása során fontos, hogy a szakmai munkatársak tudományos kutatásokat is végezzenek egy-egy speciális témakörben, és ezt szóban vagy írásban a nagyközönség elé tárják. Emellett a Smidt Múzeumban lehetőség van külsősök számára is egyéni kutatásra.

A múzeumi szakemberek munkája során nélkülözhetetlen, hogy az intézmény gyűjteményi állományának adatai elektronikusan is hozzáférhetőek legyenek. Ennek első lépéseként megtörtént a hagyományos, papír alapú leltárkönyvek számítógépes adatbevitel. Folyamatban van a jelenleg látható állandó kiállítás új

– a műtárgyakról rendelkezésre álló összes információt, leírást tartalmazó – részletes kiállítási naplójának elkészítése. Emellett elkezdődött a múzeumi műtárgyak és dokumentumok fényképezése, szkennelése is, amely alapját képezi a gyűjtemény digitalizációjának.

2018 óta zajlik a Smidt Múzeum gyűjteményének digitalizálása a MúzeumDigitár gyűjteménykezelő és publikációs rendszerben, ahová a tárgyakról részletes adatokat és fényképfelvételeket töltünk fel a gyűjteményi egységek jobb áttekinthetősége és kereshetősége érdekében. 2021 végére a digitalizált kulturális javak száma megközelíti a 9000 tételt/12.000 darabot.

További célunk, hogy az intézmény gyűjteménye digitális formában minél nagyobb arányban elérhetővé váljon online felületen a nagyközönség számára.⁷ Folyamatban van az intézmény gyufásdoboz- és gyufacímke-, valamint képeslapgyűjteményének elérhetővé tétele, a következő években pedig a gyászjelentés-gyűjteményt tervezzük nyilvánossá tenni.

Összegzés

„A múltat megőrizni a jelenben, a jövő számára – mindig ez volt a célja Smidt Lajosnak.”⁸ Múzeumunk az alapító szellemi örökségét szem előtt tartva végzi tevékenységét: a modern kor kihívásai és szakmai elvárásai szerint igyekszik megfelelni a dr. Smidt Lajos szavaiból tükröződő eszmeiségnek.

7 A Smidt Múzeum nyilvánosan hozzáférhető műtárgyainak keresőfelülete: <https://hu.museum-digital.org/?t=institution&instnr=74>

8 *Smidt Erzsébet: A Smidt Múzeum negyedszázada.* = VSZ, 1993. 4. sz. 604. p.

A Smidt Múzeum Régiségtára (Fotó: Kiss Tamás, 2019)

A Smidt Múzeum empire terme (Fotó: Móricz Péter, 2011)

Egyiptomi törpekecske-múmia. Smidt Múzeum ST.2015.77.1. (Fotó: Kiss Tamás, 2019)

Klavikord. Smidt Múzeum SI.71.1428.1. (Fotó: Kiss Tamás, 2020)